

Изашио сваког четвртка
на цијелом табаку.

Стаје на Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину:

годишње	4	фор.
на по године	2	"
на четврт године	1	"
на Срвију и ост. друге земље		
годишње	15	франка
на по године	8	"
на три мјесца	4	"
у заштиту		

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата на Црне Го-
ре и сва црне пашу се
само уреднику.

Претплата на Србаје у-
пућује се Великиру Вадо-
жићу у Београд, а на дру-
гих крајевих под адресом
Р. Vashadnović Cattaro-
za „Црногорку“.

Претплату примају сви
наши књижевници и нове-
лареке експедиције. Не-
франкирана писма не при-
мају се.

БРОЈ 45.

Цетиње, 20. Децембра 1884.

ГОДИНА I.

Позив на претплату.

„Црногорка“ је навршила прву годину сво-
га живота.

За то вријеме она је један пут обамирала,
али је љубавним дахом с пријестола црногор-
скога опет у живот повраћена.

Том даху има се благодарити, што ће „Цр-
ногорка“ у другу годину ступити. По одзиву
од страхе народа нашега она то не би могла
учинити, јер одзив је тај и сад још тако слаб,
да „Црногорка“ не би могла ни најнужније
трошкове своје подмирити из прихода, који још
не могу од њених претплатника.

За што је то тако, о томе ми овдје не
ћемо да судимо. Ми смо се заједно са сурад-
ницима својим трудили, колико смо могли, да
преко „Црногорке“ пружимо читаоцима њеније-
ма књижевне поуке и забаве, која ће им бити
од користи при грађи њиховога душевног жи-
вота са свијех страна, и да их упознамо са по-
јединим појавама и цјелокупним кретањем про-
изводних сила на пољу наше и стране књи-
жевности.

Колико смо у том успјели, нека суде дру-
ги. Ето, једногодишња је жетва пред свијема,
па нека се по том суди о нама.

Ако се нама дозволи ријеч, не ћемо бити
благи према себи. Знамо лијепо, да смо далеко
од мете, која нам стајаше пред очима, кад смо
овај лист покренули, и која нам и данас стоји.
Али с околико снаге а при таквом одзиву није
могуће било да се више што учини. Да нам је
којом срећом толиким одзивом више средстава
на расположењу стојало, ми бисмо били у стању
не само да лист повећамо него и да му бога-
тији садржај прибавимо, јер „уз весело срце

боље се и кућља преде.“ Овако пак нека се
читаоци наши задовоље онијем, што им је кадра
пружити добра воља наших сурадника.

А могло би бити много боље, само да се
хоће. У народу од неколико милиона ваљда би
и „Црногорка“ могла (а и заслуживала) да нађе
бар 500 претплатника. Но кад има великих
опитних ерских од по десетину хиљада душа
ерских, па у њима „Црногорка“ нема ни-
једнога претплатника, шта онда да речемо?

Ми ћемо се трудити и у овој години, да
одговоримо својему задатку. До народа стоји,
нам тај задатак одзивом својим олакша и да
дамо онаме, да му још боље и издашније
копиемо послужити овим листом.

Овом приликом најтоплије благодаримо сви-
јема сурадницима нашим, који су нас прило-
зима својим помагали у овој години.

Јоште јављамо, да ће од нове године у
„Црногорци“ почети излазити „Студије о Гету“
од дра. Лазе Костића.

Цетиње. 18. Децембра 1884.

УРЕДНИШТВО „ЦРНОГОРКЕ“.

„Црногорка“ ће и у години 1885 излазити
као до сад: на цијелом табаку, четир пута мје-
сечно, и то сваког четвртка у јутру.

Ако нам стигне згодна карта, која би би-
ла подесна за ручну пресу наше штампарије,
ми ћемо од нове године формат „Црногорке“
повећати.

Цијена јој је:

За Црну Гору и Аустро-Угарску (с Бо-
сном и Херцеговином):

На годину 4 фор. — а. вр

На по године 2 " —
 На три мјесеца 1 " —
 За Србију и све остале земље:
 На годину 15 франака
 На по године 8 "
 На три мјесеца 4 франка.

Претплата из Црне Горе нек се шаље у-
 право потписаној администрацији на Цетиње.

Претплата из Аустро-Угарске (и Босне и
 Херцеговине) и осталих земаља нек се шаље
 поштом упутицом на г. Петра Рамаданови-
 ћа у Котор, са означањем да је то претплата за
 „Црногорку“.

Претплата из Србије нек се шаље књижа-
 ри В. Валојевића у Биограду.

Ко хоће да пошаље претплату непосредно
 на потписану администрацију, нека то учини у
 писму наплаћеном потпуно до Цетиња.

Поруцбине без новца не могу се никоме
 уважити.

Рекламације нек се управљају на потписану
 администрацију на Цетиње.

Можемо послужити потпуно свијем
 бројенима „Црногорке“ од ове године. Ци-
 ња је за цијелу годину: 4 фор. а. вр. за
 Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцегови-
 ну 6 фор. а. вр. (или 15 франака) за све остале
 земље.

Цетиње, 18. Децембра 1884.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦРНОГОРКЕ“.

Границе црногорске, државне и црквене, које
 утврди господар црногорски Иван Црнојевић
 и друге границе по „Крусовољу“ цетињскоме.

(Наставак.)

И Рада Прибисалића и с децом и банчи-
 ном, и Радоњу Мркићу и с децом и банчином
 дио брда и горе над Лупоглавом у грани-
 цу у врх Ивице; и от тоље над Лугобу
 у границу; и от тоље под Ковачев дол у
 Крету границу; и от тоље у границу како
 идем управ уз гору путем одесну пута нави-
 ше; и отоље више Ковачева дола у ве-
 лики ками у границу; и отоље више Даб-
 кова дола у границу; и отоље више Крав-
 њина дола у границу, која је у Ободини;
 и отоље више Стапишта на врх Голе
 главе у границу; и отоље у Дебелу плочу
 у границу; и отоље на ждријело над Ба-

шњијем долом, право погледавши ка Веље-
 му врху, који је више Травнога дола;
 и отоље све по хрбтијем у Коси Хрбат;
 и отоље у Ждријелу у Буче у Гувањ при
 путу; и отоље у Бучки бријег на ками
 границу чине од југа; и отоље по хрбтијем у
 Дебели камен више Гршавца; и отоље
 у највиши врх Кошуча брда; и отоље ви-
 ше Лупоглава поврх гомилице наврх Попо-
 вијех Лазина; и отоље у крш више Вра-
 новијех стањ, и у Провастно на Вра-
 нове стане; и отоље подио брда грешајући
 поље онет у границу наврх Ровинах. У те-
 зијех јест граница Лупоглав горице-добрски
 што би рало зајело, зашто би дијељен с пољем,
 те им га не узелне на дијелу, оно је све цр-
 ковно.

И јешче приложих плашину нашу Лов-
 ње и што годе је земаљ работнијех свеколико
 ако оће црква да работа сама како своје, ако
 ли хоће да даје на дохотке; и тко год би усе-
 ја да има давати цркви четврто, и да сваки
 тко усеје да доноси доходак и преда готово
 жито у манастир; и да нитко не сеје без упро-
 са црквенога оца митрополита са братијом на
 ових земаљ у Ловћену, како ми кажу ове гра-
 нице: Најпрво почених у Пресјеку где се
 састаје међа Ловћенска и Бостурска и
 Банчка: отоље по хоберу у каменити
 мајсторичко и отоље управ у
 мајсторичко и ловћенско; отоље
 хобером поврх Урештанника у Коловир-
 ски врх: отоље поврх коловира хобером у
 ждријело Гребенско; отоље врхом у
 Кобиљатор; и отоље хобером у Дебели
 врх више Бабљег дола; отоље хобером
 више Бабјака; отоље право низ Бабјак у
 ждријело међу Ловћен и међу Бостур; и отоље
 онет у Пресјеку где се састаје међа Лов-
 ћенска и бостурска и банчка. Ово међу овими
 ками што годе је земаљ работнијех и сјепока-
 сах, или жито, или сијено, да је цркви четврта
 Тко ли би се наша самовољан, и унутра овијех
 граница да усеје жито, и покоси сијено, или
 посијене лоз, или посијене лијес у халугу, без
 упроса црквенога, да му црква све узме, а ње-
 му мука да поље залуду, и сувине да плати
 господи која буду 300 асприх глобе.

И јешче приложих на Цетиње како се
 назива наше по старијех казанијах које се овдје
 именују: Најпрво у Граници от пута који
 слазн от Витине улице преко поља право
 кудије су Мрамори у ко пани, и у границу
 на сред поља у камену међу крши; о-
 тоље иде право у Вигниште; отоље право
 управ посеред воде Андрана; отоље свер-
 нувши онет подио брда крајем поља поврх кр-

ша Зауглинскога при потоку; и отоле право потоком мимо Влашку цркву под Брдом у попор; и отоле крајем поља опет у границу код пута Витине улице. И тко сеје то поље да доноси жито готово у манастир четвртину, и да нема нико усијат без упроса црквонога оца митрополита са братијом.

И приложих комад земље пред манастир от понора потоком иза манастира до Моста; от моста потоком до Ограде; от оградe до горе; и крајем до Клијети; од Клијети у Попор — то пека је за кнурине и за ливаду. И јешће приложих на Цетиње с више реченим земљама гору и дубраву и лазе: Најпрво почамши од краја поља Цетња како ходи пут у Заграбије, преко кремене пиле, путем како иде пут десна страна до међе арбанашке на поглед Божишице каменнице, и путем који греде от Вртијељке к Бјелошом — остаје сва десна страна дубрава коју чинисмо искастрит за манастир — путем почивало близ Питоме крушке у Лишајеви ками. Отоле на врх Старе Лазине; отоле правцем у каменицу у врх Присоја; отоле у врх крша камивалом више здекаде; отоле правцем у Цериу плочу међу рупама на крају ободине; отоле правцем по врху лазине у процијен у ждрнјело; отоле у расохати ками у шумној страни; отоле покрај Вукотина Јагњила гдје су два камена на камену; отоле управ више плоче у крш; отоле у дебели крш, више процијена, у вељег крша процијеленога, у пут граница на почивало; отоле у вељибријег; от вељег врх бријега правцем у голи бријег. Ту се састају три међе: Црквена, Бјелошка и Ирвалачка. Отоле на врх Шеврље на пут на плочу граница; отоле на Руду Главицу на Сбориште; отоле на сред воде која се зове Андрањ; отоле правцем на крај поља у Вигриште у крш граница; отоле како прежда казах преко поља међу крши у Мали крш граница, пиз поље кудије је прво речено мраморје укупано право у границу у крај поља код пута који излази от Витине улице; отоле покрај поља у попор, који је ниже влашке цркве; от понора потоком мимо влашку цркву у крш Зауглински у клацину; отоле крајем горњим Зауглине, и доњим от оградe потоком иза манастира у попор; отоле крајем поља у Марипи Студенац; отоле све крајем поља, подно Ђинова брда грешајући поље опет у дно Заграбија. То је све црквно; или е драго цркви дубраву кастрит, или лазе, или

дрва, или сама себе, или кому дати. Аниче ли кто што држант или у поље, или у гору вишечену без упрошенија црквонога оца митрополита с братијом; тколи би се нашао подорати или посјешити да му је вољна црква все узети, а њему труд да је залуду, и да плати господи која буду у то вријеме 300 асприх глобе. И приложих Брајка Радојевића су два брата и поставих да су кметије црквни, и да не дају данка никаква, ни да кому работају, тачију цркви да су савршени работници, и да дају цркви свака кућа по три крбли вина на сваку годину; и приложих у Приморје комад виноград пораздјеље от старога.

И приложих један витло воденични на Ситицу, и у Плешивце два витла на врх Зете, и Јаз према Слабцијех, кому понели предстатељ црквни да држи Јаз с црквом на пољу. И јешће приложих једну воденицу моју горњу на Врела. И јешће приложих ступи земље на Горњедобро; и јешће приложих други ступ земље на Јаблано. И јешће поставих кметије на Цетиње Дјеладина^{*)} Хумца, и они и њих дјела и посједњи да пасу имање црквно и њих траг докле буде. И у Загору Бојка Радоновића с дјеном и баштином, и Начка Шарца с дјеном и баштином да су савршени работници црквни, и да дају цркви сваку годину по три крбли вина пољева; и на Горњедобро што је држао Михаило Пинер бивши јему ми дали, пак за његову певјеру уземо како своје и дадох цркви да је увијек; и на Ботуну један кабал сједбе ишеничне, и Ријеку Јаз, тоже јаза светаго Николи Ријечкога. И јешће приложих од парине наме которске 30 пернер да се дају цркви васаку годину на Рождаство Пречисте Богородице. И јешће приложих от Соли наших 10 кабал соли дебелијех да се дају васаку годину цркви. И јешће приложих от дрва мојега које учиних да се даје што гођ дође от моје два дјела десетак цркви. И јешће приложих дубраву, јуке повељех искастрити на Цетиње, како иде пут от Цетиња к Вртијелци десну страну од Ђинова брда до наше међе да питко ништа не смије посјешити тачију цркви. И јешће приложих дрва наша закона која до носе Врежани и Угњани, то да имају сваку годину свака кућа по 90 бремен у манастир предавати, на годину по три пута по 30 бремен о рождастви Богородице, и о рождастви Христову, и о васкрсенију.

И ово што смо приложили сјему пре-
^{*)} Ја мислим да је ово погрешно, а мора бити Бјеладина. М. Д.

честному храму пречистије Богородице ђесмо кому силом замијенили, или отузели шчо ђесам платио, или замјенио нѣх добром вољом.

И јешче шчо годе је имала Комека црков и Горница, које су обје цркви саградилѣ наши родитељи ва име пречистије Богородице, и наки запустјелии судом Божим; п то све шчо годе су имале те обје цркве приложисмо сјему честному храму пресвјатије Богородице на Цетиње: или јесу кметије, или земљи, или виногради, или воденице, или доходи, или от царине, или от соли, или от рибе; а сија црков намет да творит ктитором когдѣ им јест исходии деи; и да храни два, или три калугера који правило уздрже ва цркви пречистије Богородице у Кому. Ако ли би се когдѣ Господ Бог умилосердио и пресвета Богородица и би се ослободила земља от Турак да се оне цркве омет наследе, и понове како је и преже било: да јест вољѣна васака црква свеје ка себе везати. По отец архијереј од ове цркве, или кто будет стареј, да всем тјем владајет, и да јест все под овој цркви заповјед. И јешче тако учинисмо са свјашчењсјимѣ оци архијереји: са пресвјашчењим митрополитом зетским кпр Висаријеном, и са јешчекопом кпр Вавилом и са братијеју насјеју да јѣ једнакост оудѣду манастиру пречистије Богородице оишчеје житије, или мало имејут, или много, и да ни једѣн брат не будет вољѣн сего шчо обшчѣ стѣзати, ни у своју велију держати, тачију все обшчѣ како је закон по владу на свјатих и божественѣх манастирѣх, где су обшча житија Тко ли се обреге потапшавсе разрушити обшче житије, и преступни обшчаго житија закон, таковога да сакрушѣмѣти Божјија душеју и тјелом, и даприми непещију и изнѣнанје от манастира како Божји преступник и братски злобник. И тако рјечју нашим рекосмо са насѣма мојими властели и поданици нашими, са заклетвоју и руки наше потписом утврдиемо за вишу похвалу сјему честному храму пресвјатије владицици нашеје Богородици и принодјеви Марије: а шче би кто обреасе, научен дјаволскимѣ навождевијем, и сатворит котороје прегрешеније к нам господијам, или ка иному кому и вазможет притещи ка сјему честному храму рождества пресвјатије Богородице на Цетиње, да никто јего не дрзнѣт шчо јему сатворити, или коју пакост шчегоне доумо, колико биѣн дерзнул на самуглаву господину; но а шче вазможет отец митрополит у государа прошчењије јему да испроси добро да јест; а шче ли не вазможет да јест вољѣн митрополит дат и

јему проводника јединога от братије от сеје обители до тога мјѣста идеже слободно будет человекѣ тому, — и сије завјѣшчају тврдо бљусти.

Тјемже мољу се твојеј милости пречистаја владицице Богородице уповашје насѣм концем земли, родшаја творца мојега и Бога, јеже от вјека утајѣнаја тајна, и ангелом несведомаја, прими сије малоје приношеније моје в дар себе, јакоже сиѣ твој и Бог наш дѣје пате оишје убогије вдовици; и покриме кровом милосердија твојега, и буди ми помощница ва деѣ страшнаго суднища.

И посем јегоже паволит Господ Бог господствовати землеју сеју: или сиѣ мој, или унук мој; или ни кто годе буде судом Божим от иного племѣна, или от иного језика — того всердѣчѣ са смренијем молим и закљѣям сјему написѣму вишнѣписаному приложенију, и узаконѣнију, и утврђѣнију непреложи и не претворну бити ва вјеки сјему честному храму преславније Матере Бога нашего; јакоже и аз божественѣм црквам пишчѣже не вазех, ни потвориѣх; но наче јелико вазможех приложѣх и потврдиѣх. Коголи научит сејатељ злобе и супарник наш дјавол нешто одузети, или потворити от сего, или вишнѣписаног — такли да јест прѣмет от крѣпѣје десници Владики нашего Творца, или земљи, или от сиѣ честнаго и животворѣнѣчаго крѣста, и от 12 апостолѣх вѣховних, и 70 прочих, и от 318 светѣх отецѣх яже ва Цетиѣ, — и от всех свјатѣх ѣже от вјека Богу угождѣних, и да јест подобѣн Јудѣ прѣдѣлатѣ и ошѣм рекшѣм: вазмѣ, вазмѣ расниѣ јѣго, крѣ јѣго на нас и на чѣдах наших, — и пречистѣ мати Божјија супарница да му будет на страшному суду нѣлицѣмјерному.

Писано ва ѣго 6993 *) мјѣсеца Генуарија 4 дан у Рјеије.

Сѣго ради и подишеју се, и печат нашѣ обшчѣ постављају на сведѣније насѣм.

(Наставиѣ се).

Марко Драговић.

*) Морам примјетити да је у Крусовоју ова година поправљѣна, јер је мастило другојачѣ него што је у оишѣ Крусовѣ писан. Али ми се чини да је година иста и пријѣд била, јер се не може примјетити да је које слово промиѣњѣно. Мора бити да је које ѣаче ово поправљало које је хѣло бајати да се бољѣ година познаје. И у Милутиновића је означѣна иста 6993 година. М. Д.

ИЛИ, ИЛИ.

Послушај ме, чедо моје! —
Не проиграј дане своје.
Стр'јелимично срећа лети;
Њу је тешко уватити:
Иза рана, у младости,
Научи се мудро бити.
Наш је живот борба љута:

Или нанут, ил' се дигнут,
Или владат, или служит,
Ил' се славит, ил' се ружит —
Једно мораш доживити, —
Мораш, спино, у животу:
Наковање, или чекин бити.

Никац од Ровина.

Сократ.

Његов живот, карактер и наука.

Писне Филип Ј. Ковачевић.

(Наставак. *)

Сократова филозофија била је у својој и по својој моралнога карактера. Физикалне законе, принципе о сунетанци, о узроку, о динамици, у опшћ сваку природу тајну оставио је он другим људима да проналазе и испитују: он сам држао је далеко бољом и кориснијом ону науку, која учи човјека да позна сама себе. У томе му је правцу полазна тачка била људско срце. У људском срцу Сократ је тражио извор свему и добру и злу. Је ли људско срце одгојено и ошамовано како ваља, то из њега не може прокlijати ништа друго осим правде, доброчинства и љубави, а правда, доброчинство и љубав управо и јесу основа свакојој срећи. Он је говорио, као што смо видјели, тако просто, природно, обдо и бистро, да су га ученици олакo разумјевали, да им није требало никакве муке проникнути у дубину његовог проповједања. Сократ је за то и обичавао људи рећи: „Ја сам бацио умовима“.

Ваш овај лаки начин проповједања, ова проста метода у истраживању истине, били су најједнији најјеретичнији пут, којим је Сократ Софисте у главу убио. Његово је највеће задовољство било збуњивати то љазне апостоло љажније науке. Њихово незнање и надугост знао је Сократ тако вјешто да видјело изнијети, да су пред њим надри-философи свакојом приликом као голи, као празни костури остали. У томо послу служио се Сократ неком пропонијом, неким особитим подемјехом, који је он једини имао. То је она позната Сократова пропонија, за коју се обично вели да је била јача од сто хиљада бајонета.

Сократова пропонија најбоље се огледа у његовом понашању према Софистама. На какво јавно мјесто или у ма коју приватну кућу, гдје је знао да Софисте држе своја предавања, одлазио би Сократ као случајно, обично непознат. Силно разматање, чудновате и примамљиве приче, навађање привидних узрока и велике реторичне фигуре, чиме су Софисте заплали живот својим предавањима, изазивало је у савијеног публике непрекидно плескање и одобравање. Шта је радио Сократ у таквој прилици? — Он је а сам плескао и одобравао; ама би увијек емирно и поназио приступно великоме говорнику, па од прилике овако заматао говор:

— Благо вама, благо земљи која вас има, благо и нама који вас можемо сунати! О како бих се сретним знао, кад би ми могао такви великан, као што сте ви, учитељем бити! Ама онако јада и смејтен као што сам како да се учим? Морао бих вам најприје открити све моје сумње само ако ме усрешите да ме саслушате.

*) Види бр. 43. „Црногорка“.

Софиста би тада охолу и преко рамона на њега погледао; обично би му допуштено да говори. Е сада би га Сократ с највећим страхопоштовањем запитаво п. пр. Какав је наш занат? Што је то реторика? Шта је лијепо? У чему се се састоји добродјетел? и т. д.

Софисти су у почетку таква питања врло мило била; он је изгледао пунањ сажалења према Сократу, како бајати ни то најпростије ствари не зна. Тада би се надри-философ ставио у позицију као какав велики научњак, на својом познатом надугости стао би просијати дајд сухопарних ријечи и реторичних фигура, из којих или није савједло ништа, или, ако је што и савједло, то је било криво и неосновано. Сократ особитом претворношћу дивно се таквоме бљобетању и дробењу, али поназио, с великом скромношћу, чинио се као да није још дорасао да се довије научњачких мисли, склопио би Софисту лаганим и дјетинским интилима да му је морао најпростије одговорити јест или није. На тај би га начин Сократ својом дијалектиком до најсмјешљивијих контрадикција доводио; публици би се научњак збунио и смео, а немислени публика пратила га је у тој прилици са трбушно најудушевљенијим подемјехом, ругачењем и звиждањем.

Тако је Сократ ситаро змију, која је тровала грчки народ, тако је он науку на себе ону мржњу и заиста, коју су му послели, као што ћемо видјети, ископао „свети гроб бесмртног живота“.

Што се тиче Сократове вјере и религије, у томе се не слажу потпуно глосари учешка; са свим тим као да сви и мислио и тврдо једно те исто: Сократ је био прии утемелитељ монотеизма. Као што је на здравоме темељу подигао етичку филозофију и развио до савршенства своје принципе о моралу, тако је он у исто вријеме и први био, који је зачео ону високу мисао о највећој доброти, о свезнању, о свемогућству — о Богу. С другога пак стране Сократ није никад поштедио оно љазне науке, она крива мисао, којима је било његово доба заражено; све оно, што је стојало на путу срећи и блаженству човјечанства, он је највећом енергијом побијао, осмиђавао. У томо послу највише му је поље била народна религија. Поете, проповједачи, биснари и Софисте тако су били збркали својим лажи-ма грчку уобразиљу, да она више није знала камо ће се окренути; било јој је као да се находи у хаосу, у лабиринту. Сократ је особитом решително устао на ту слабост Грка, на оне неосноване ставове и појмове тадашњих надрикрхника. У томо погледу проповједао је он о провјетеру, о царству божјему, о бесмртности душе, о награди добра и о казни зла, једном ријечи готово о свему, што је основ истинитој, правој вјери и религији. Он је обичавао говорити: истина је проста и једноставна; чему није томе да на томе принципу, то

је лажно. Да, то је она мисао, којој највећи генији свијета морају своју бесмртност да захвале; мисао, којом су се римска копилада као својим порјем дичила, кад су оно надувено на сва уста викала: „veritas simplex est“!

(Наставиће се).

О пропасти свијета.

Као што се људи питају, ко је створио овај свијет и кад је створен, исто тако питају се, кад ће тај свијет пропасти?

Та два питања стављају себи људи, од како се за њих зна. Мора бити, да то долази отуд, што људи виде својим очима, како на овој земљи мора да пропадне све што је постало, на суде да тако мора бити и са цијелим овим свијетом.

Тако суде но само данашњи људи, него и сви преташњи за које се зна.

Вриједно је, да видимо, како се о том судило у старо доба, а шта данашња наука на то вели.

Мисао о пропасти свијета стара је као и род људски. Нема вјере, у којој се не би зборило о пропасти свијета. Ни сама хришћанска није од тога изузета; и у њој се збори о страшном суду, када ће бити крај свијета.

Но Буддизам вјеровању крај свијета биће онда, кад се по десети пут овалути Вишњи; то ће рећи: 12.000 година *) по стварању човјека. Онда ће — тако пише Рамајана — земља пренути, Вишњи ће се ukazати на крилатом божанцу, у једној руци пламени мач, у другој претек, премоћ, да не пропадне старе земље нови златни вјек устојати.

По науци Зороастријској, кад буде крај свијета, појавиће се Созија, потоња Месина, да ослободи свијет од грдова Аримана. Заметнуће се ужасна бурба између објанице. Ариман ће ронатом звијездом Гурдером пунути земљу, која ће се тијем претворити у живи огњ, на којем ће се све, и сам Ариман, пречистити, па ће све чисто изићи из огња, да отпочне нови живот чистото и вјечнога блаженства, у свијетлом царству благога Бога Ормузда.

Јеврејски народи представљали су себи крај свијета у мутним и ужасним сликама. Познате су нам те слике из записника трилогије од Рихарда Вагнера. На подробније студије извора даје се докунити, да им лежи у темељу персонафикација сила и појава у природи. Најприје једу једна за другом три ужасне зиме, па онда опет три зиме са непрекидним бурма, смотовима и погрчењем еуница. То су гласници који кажују, да ће наскоро свијет пропасти, а иза тога да ће зарудјети велика божанска зора. Ферзијски пук — уништење — земљу ће прождрјети, а међу тијем ће дивови освојити и запалити божански пријестол, па ће у том великом огњу на пошљетку нагорјети сви, и људи и дивови и богови. Али и ова сјеверна епска везана је за предазивање новогачијеног живота, који ће доћи из пропасти свијета, и у којем ће се наћи спасен нар људи, муж и жена, да у вјечном блаженству живе на земљи, која ће се највије заселети.

Само стари Јелини, којима се милио живјети, и практични Римљани, који су искључиво о свјетском господарству свом мислили, нијесу се много занимали са пропашћу свијета. Јесу до дуно њихови фило-

зофи и о том расправљали, као н. пр. Платон, који је одлучно изказао, да добри творац свијета не може свој дивни створ уништити и да ће с тога свијет бити сачуван од пропасти и бити срећан као што је — док су на против стојачи и оникурејци као и јонски ученици Талеса предказивали свијету пропасти и то огњом. Али у ширим слојевима народа ова мисао није могла ухватити коријена.

Из историје средњег вијека зна се, да је мисао о предстојећој пропасти свијета поњекад духове у Јевропи са свом силом обухватала и често у религиозну мономанију прелазила. Стијем у свеви тоји надање, да ће се опет повратити златно доба, да ће настати вјечито царство блаженства и т. д., а то су све усномне, које су из старијех религија, а особито из вјеровања чинувског у доказак Месије, прешле у хришћанство. У то су пуно вјеровали хришћани првијех вјекова, који су у надању, да ће њихова вјера коначно побједити, налазили јак наслон и утјеху у своје тешком положају. У невољи својој и тешкоме јаду они су снијевали о дивотама вјечнога царства, које ће наступити, кад се намирн хилладу година по рођењу Христа. Ова наука о хиладугодишњем царству, названа х и л и ј а з а м, била је у оно доба стаљна, и проповиједали су је занесени проповиједници, као што је био Иринеј и Јустин, са свом ревнишћу и жестином, позивајући се на открићења Јованова. Гностичари и философски александријска школа — нарочито Ориген — борили су се против тога већ у половини III. вијека не без успеха; али тек по што је хришћанство постало владајућа религија у римском царству, изгубили су сав интерес хилијастички снови, па их је и сама црква одбацила. Ипак је то вјеровање живјело у културних народа запада. Особито кад се приближио 10. вијек, почео је расти страх, да се примиче крај свијета, а тај је страх био још више потхрањен свакојаким елементарним појавама и несрећама, које су се у то доба догађале, као што су биле: земљотреси, ренате звијезде, куга, неродица, глад. У то доба пунили су се манастири побожним и покајним душама које су тамо тражиле спасења пред пропашћу свијета, а тада су и калуђери најбољи бар имали, јер су побожни великани земље своје прилагали манастирима. Но кад је са највећим страхом очекивана година 1000 па миру прошла, тада је опет све душом дахнуло, и вјеровање у хилијастичке идеје истребило се са свијем из народа. Још су их само богослови у средњем вијеку, овдје и ондје, подржавали.

За вријеме реформације и послвије ће хилијастичка теорија опет је дошла до уважења код тадашњих реформатора и религиозних занемешља, који су свој фанатизам крвљу обилежили у историји. Но мало по мало за тијем, пошто се је утајила странна ватра, која је за 30 година бјешњела у срцу Јевропе, теорија она пријеђе на друго бојно поље, које се је по тад видјело пером и мастилом између богослова и филозофа. На измаку 17. вијека при се пут есуретамо са питањем о пропасти свијета на земљини природних наука, које је тада, наравно, још врло несијурно обрађивано. Један Ишгез, Тома Брнот (Burnet) огласио је да ово питање колико је могуће езанкто обради, и то у књижи својој: Telluris sacra Theoria, у којој се расправља о потоњу, о рају, о пропасти свијета и шта ће послвије тога доћи. Он је дошао до тога закључења, да земља доиета мора један пут

*) За чудо је, да се овај рок подухара са астрономском дан шче.

пропасти — по свједоцанству старијех филозофа и по свједоцанству Јованову, којем се ни природна наука не противи. Њу ће разорити оншта ватра, која ће нави храну у запаљивим материјама у унутрашњости и на површини земље, у сухоти и прелени потоњих година, а ужиће је муње и метеори и прво ће се појавити на вулканским обалама средоземнога мора. Но куд ћемо с морем и толиком водом у њему? Врнет је и ту нашао лијека најпростијег. Он вели да ће мора прије тога од чести пресахнути на великој суши, а од чести положаће им воду земља, која ће се сва разбуцати, те ће кроз големе пукотине њене вода одлизати у срце јој. Ни си није могао да се отресе вјеровања у пладугодишње царство, које ће за тиме настати, те вели, да ће се од кафе, која заостане по што земља изгори, начинити опет нова земља, т. ј. каља ће се стврнути тако да ће земља постати као кугла од стакла, па ће се онда разне парно и водоне сунтације опет к њој поврнути и онда ће настати рај на земљи исто онако као што је морало бити кад се је земља ова први пут развила из хаоса, а у том рају, као што и Плутарх по Зендавести прича, живјеће у потпуном блаженству људи једне вјере, једнога језика и јединих мисли. Двије хиљаде година мараће то стање трајати; онда ће се земља опет или у пару претворити, као што мислилаше Хераклит и по њему стоичари, или ће се — што се Врнету чини вјероватније — отиснути као звијезда стајајући у најудаљенији крај васионе. „Но као што ја сам — мудро додаје Врнет — никоме не вјерујем кад што о том збори, тако не вјерујим ни мени да се вјерује“. — Нијесу му доиста ни вјеровали богослови, јер им се учинио одмах велики сумњичар, који се одише наслађа на природна наука.

И ако се од почетка 18. вијека све мање вјеровало у пропаст свијета и у хиљадогодишње царство, ипак није пролазило без чудноватих појава, који су с тимем у свези стојали. Тако п. пр. познатије на страни суд, „provocatio ad vallem Josaphat“, за дуго се држало као правно средство, које се помиње у судском поступку њемачких држава још године 1750. У то доба устао је „нелеучени“ Њејман Ј. в. Албр. Бенгел, те је доказивао са свом озбиљношћу, да ће свијет пропасти и да ће за тиме настати хиљадогодишње царство, а то се је по његовим „темељитим“ рачунима имало догодити године 1835. Около године 1779 многе су се Швабе по сањету једнога свога попа несајло из Виртемберга, а то због пропасти свијета — као да би се имали куд исељити, ако би доиста дошло до пропасти! У свези с тимем стоји и то, што су се Мормонци — који су се сами прозвали „сведци од потоњих дана“ — године 1827 населили на славном језеру у Утахи (у Америци). А бивало је и другјих појава, који су проистекли из страха од пропасти свијета. И у наше дане често пута, особито кад се узгају на небу какве ванредно прилике или кад на земљи настуле каква необична грдња времена, суне људма кроз главу, да је ту крај свијета, да ће скоро настати страни суд, да ће пропасти земља и т. д. Разумије се, да се научењаци, који су познати с природним наукама, смију томе или савјежу рамењима, али из масе народа неда се тако јасно пазити цомисао о пропасти свијета.

Данас се за ово питање већ више не питају богослови, него испитиваоци природних наука, јер овдј ако што о том знају, могу знати темељито и

поуздано. И доиста они нам пружају њеке тачке, на које се поуздано ослонити можемо при расправи питања о пропасти свијета.

(Наставиће се.)

СТАРИНЕ ЦРНОГОРСКЕ.

Летопис.

(Свршетак.)

Ва лето 1718 ходи владика Данило у Млетко и то лето ходише на Уцињ, по залуду, и разби бура армату принципovu.

Ва лето 1719 придо патријарх Моисеј на Чернују Гору у зиму и хиротониса владика Саву мјесеца Јануара на 25.

Ва лето 1724 сагради владика Данило на Цетиње цркву храм Благосјеничннјо пресвотије Богородице *); по сем саградише на Мојстору кућу, и на Станенић кућу, и на Добро гумно и уљаник.

Ва лето 1735 престаји се владика Данило мјесеца Јануара 11.

Ва лето 1736 сагради владика Сава на Стањевићо цркву храм живиначннјо Тројици, и манастир састави. Ах дај Боже да и манастир оглади и да понови стару митрополију. Даруј Боже, помози света Богородице.

Ва лето 1742 пође владика Сава у Москву с дареними граматами, иже цар Петар даде владика Данилу, и биет једно примљен од царице Јелисавете Петровне, и свјаточнаго Синода Московскога.

Ва лето 1744 приде владика Сава от Московно добро дарован от императорекаго величества Јелисавети Петровне: потири, дискоси, одежамаи, дељачки и прковинни кннжнми.

Ва лето 1746 сагради владика Сава виноград цркву у Махино злато, и потрази злато; и ва то лето негоди се владика Сава са агама подгоричкијема за црквинне на свако лето по 16 цекинах. **)

Ва лето 1749 изаври се. И тога лета придо патријарх сербски Атанасиј на Чернују Гору. На рождество христово би у Махино, из Махино под Ластово, испод Ластве на Стањевиће, из Стањевићах на Цетиње на Василевдан; и дадо му владика Сава митру једну од три које бјеше доишо из Московно владика Данило; а приђе бјеше да једну владика Данило Арсенију патријарху. То до сад дннје у Цетн пођоше из Цетинскога манастира разорена. ***)

КЊИЖЕВНЕ ВИЈЕСТИ.

Недјелни преглед.

Најважнија књижевна вијест, коју ово недјелје имамо да прибијесимо, то је, да је влада ериска у Биограду откупила сна дјела Вукова од сопственице тих дјела, кћери покојнога Вука Караџића, госпође Мице Вукомановићу у Бечу. Како ерски листови јављају, већ су довршени преговори између владе ериске и госпође Мице, која је тога ради била у Биограду. Влада ериска обвезала се,

*) Ђе је била црква Благосјеничннја сад је манастирска ризница, право више данашње цркве.

**) Ово су црквинне које су припадале манастиру цетинскоме, па су турци узимали под арендом и плаћали аренду Митрополији Цетинској.

***) Овијем се свршава Летопис у „Крусоволаз“ Цетинскоме.

да плаћа госпођи Мини, догод је жива, 6000 франака годишње. Чим се уговор потпише, одмах ће српско министарство просвјете издати потребне наредбе о томе, да се одлучно штампање поменутих дјела. Ако српско министарство просвјете удели ову ствар како треба, намирно се тијем једна од најживљих потреба, која се давно већ осјећала у књижевности нашој и у цијелом народу. Највеће благо наше књижевности, то су наше народне pjesме, а то је благо већ постало тако ријетко, да га потпуно немају ни само велике јавне библиотеке у нашем народу. Први би посао имао бити новом сопственику Вуковијех дјела, да нам изда потпуно збирку наших народних pjesама, а при том би први услов био, да то издање буде што јевтиније, како би та збирка могла продријети у све слојеве нашег народа. Ту не може бити велике тешкоће, јер нема српске куће, која не ће хити да има на свом столу српске народне pjesме. Од велике вриједности биће и остала дјела оца повије српско књижевности.

Иначе немамо ово подјеље да јавимо ни за какви појав на пољу наше књижевности, који би особиту пажњу на себе обрнуо.

— Књијара Браће Јовановића у Панчеву оглашује пона своја најновија издања. Међу овима највише заслужују: Гетејев Егмонт. Жалостива игра у 5 раздела. Превео Александар Сандић. — Песник Роману, у писмима написао Михаило Витковић. Превео маџарскога. — Арија и Месалина Жалостива игра у пет чина. Написао А. Вилбраит. Превео Јован Дучић. — Десна рука свјетом гледи и гледици. Помоћна књига која учи мношвом чему што се до сада није знало. (? У.). Покушарство, живина, сточарство, пргариство, подручарство и др. —

— Књијара Браће М. Поповића у Новом Саду наставља издање дјела Милована Видаковића. У другом издању изишли су: Весели двори Иве Загориче, роман Видаковићев, који се негда турио на сну стране Српства. Иста књијара јавља, да је у штампу дала и највећи и најзанимљивији роман Видаковићев: „Љубомир у Елисеуму.“ Романи Видаковићевии спадају у пуно масо српске књижевности, на га ваља грабити за рана и дотао док траје!

— Иван В. Поповић, уредник „Сарајевског Листа“, јавља да је у Сарајеву изишла из штампе „занимљива и научна“ књига: Албанија, црте о земљи о народу, од Ђорђа Ђурковића. Ова књига заснована је прилично аустријским теоријама. Иначе дате се лијепо читати, и ако не баш као „божитије дар младежи нашој“.

— За учење францускога језика има наша школска књижевност већ приличан број књига и књијача, више по ма за који други страни језик. Сада оглашује и г. Андрија Матић, професор у Књажевцу, да је саставио и већ у штампу дао књигу: „Вешти учитељ француског језика, или: вештина без учитеља у 10 лекција научити француски читати, писати и говорити.“ Много доиста! Само не знамо, како ће изгледати то „читање, писање и говорјење францускога језика“ које се даје научити у „10 лекција“ и то „без учитеља.“ Што је г. Матић казао о својој књизи, да је то „вештина“, има разлог, јер бигме без „вештине“ не знамо како

би се то чудо могло постићи. Но и ми бигме жељели да наша књижевност остане без — шпандла!

— Међу „божитије дарове српског дјеча“ спада и „Полаженик“ од Јована Максимовића, медицинара у Бечу, који ће угледати свијета пред Божић, а донијеће, осим насловне слике Чика Јовине и pjesме уз њу, још неколико нових pjesама Чика Јовиних са сликама. То је довољно, па да се „Полаженик“ свакоме препоручи.

— Г. Светолик Лазаревић, познат са својих „Споменика“, јавља, да ће скоро издати у Београду: „Споменик III. Лирске песме“.

— Нов роман изашао је у Београду у српском пријеводу. Зове се: „Челатов у Конопиц. Роман од Александра Пететија. Превео Ђ.“

— Крај старо а почетак нове године, то је обично оно доба, када гину стари листови, а зачињу се нови. Међу прве имамо на жалост да записемо нашег најближег сусједа „Словинац“ у Дубровнику, која јавља да ће за њеко вријеме престати, док не уреди своје финансије. Тужно се, да су на оштетили многи уписници, који су лист примали а не хоће да га плати, па је сад науимо да их гопи судом, јер је узалау мољакње и пријетња. Тако је! По сам је себи крив: што се је давао на пјеру? Вересија требало би већ један пут да се истисне из наше књижевности, јер поткопава подједнако све наше листове, и оне који се дају на вересију и оне који се не дају. — Докле „Словинац“ обазире, дотле се у Задру зачињу нови књижевни лист о којем смо већ јавили у прошлом броју. Сада нам „Српски Лист“ дојављује да је — „Вук“ доиста на прагу. Срећно да Бог да! — „Домаћина“, лист за женскије (а нешкоди чимало и мушкији) који у Београду излази, доиста за нове године новоста уредника, и то у лицу г. Јована Ађимовића, бишег уредника „Српског Правдица“.

— Нијесмо знали, да и тужно Косово има свој лист! Сада читамо у листовима, да је у Приштини, у пријестоници косовског вилаета, наред Косова-нола изашао први број листа који се зове „Косово.“ Управо тај лист излази већ осам година, али је до сад излазио само на турском језику. Сад излази пола српски пола турски. Лист је овај значан и излази на форму и по садржају као оно сви провинцијални листови које је влада турека у свијем провинцијама турске царевине по главним варошима засновала. У једном уводном чланку тога листа вели се, како су се Срби тамошњи забринули за напредак своје дјеле, па су молили везира, да се у штампарији косовског вилаета штампашу и српско школске књиге. Влада је турека ту молбу уважила, јер — како „Косово“ вели — Турека се мора ослонити на славеник народ. Због тога је изишла наредба да се књиге школске штампашу на српском језику и да се лист „Косово“ на пола и српским језиком издаје.

КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

К. К. Zeitungs-Expedition у Тријешћу. — Послати смо Вам нахкидно бр. 43. —

Господ. Мил воју Г. Рунићу у Сентоману. — Послати су Вам бројеви 31, 32, 33 и 39, које ректамовасте. —

Господ. Ј. Пранићу кр. прислудници у Оточију. — Бр. 37 послати смо Вам нахкидно. —

Овом припком молимо да се рекламације не шаљу на г. Рамадановића у Котор, који није одговоран за експедицију овога листа, него управо нама на Цетине.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦРНОГОРКЕ“.